

JANA
MAROSZOVÁ
(ED.)

VERA MUNDI LUMINA
VÝBOR DOMINIKÁNSKÝCH
BAROKNÍCH KÁZÁNÍ

KAROLINUM

od toho Slunce Paprskowe Swatý Pius Papež / toho
Sména Pátý. Florentinských Okrasa Swatý Antoninus.
Pro Zákon Brystůw po dlouhých a prospěšných Kázáních
zamordowaný Mučedník Swatý Petr. Swatý Raymun-
dus, Swatý Hyacithus, Swatý Jordanus, Swatý Ceslaw/
a jiný; Kterýchžto wšech náležitý Blesk wypsati čas nepo-
stačuje / a Gazet můg schopný není. To gedině wyznati
musím / že onj byli Lucerna ardens & lucens, (bb) Swjce
hořící a swjticj / postawená na Swjenu zlatém. Lumen
ad revelationem gentium, (cc) Swětlo k zgewenj Náro-
důw.

Odkudž Gasnost Cyrkw Brystowau oswětucigicý Slun-
ce / a Paprskůw Dominykánstých bedlivě pozorugice Ney-
wýšší Brystowe Náměstkové / a Biskupowe Kjmisti rozli-
čným Swětla Tytuly Swatého DOMINIKU / s Kžadem
geho gsau poctili: Honorius III. gmenowal gest Bratry
Swatého Kžadu toho: Vera mundi Lumina, Prawé Swě-
tla Swěta / který od Wychodu až na Západ / od Půl No-
cy až na Poledne / zatmšwagicý se Cyrkw žlosti Neschet-
ných Swětlem swým oswjtili / a oswětucij. Innocentius
IV. o njch dj: Pater Luminum dedit illos in lucem genti-
um,otec Swětla dal gé k oswjcenj Národůw / kterýby
až Zámorský od Towaryšstwa Lidského zbalenj w Braginách
neznámých diwočky Národy Ctnostem cwščili / a Wjru Bry-
stowau znáti věili. Alexander IV. o Swatém Kžadu Kas-
zatelškém tyto Slowa mluwj: Status Ecclesiæ Generalis per
eorum Prædicationes & Doctrinæ salutaris instantiam

Vera mundi lumina

Výbor dominikánských barokních kázání

K vydání připravila, úvodem,
komentářem, překladem
a poznámkami opatřila

Jana Maroszová

Recenzovali:

PhDr. Mgr. Tomáš Černušák, Ph.D.

PhDr. Miloš Sládek, Ph.D.

prof. PhDr. Milan Tvrdík, CSc.

Kniha vychází u příležitosti 800. výročí založení Řádu kazatelů (1216–2016).

Vydala Univerzita Karlova v Praze

Nakladatelství Karolinum

Redakce Jan Linka

Grafická úprava Jan Šerých

Fotografie barokní kazatelny v kostele sv. Jiljí fr. Šimon Karel Hlavatý OP

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

Napsání této knihy umožnil grant získaný v rámci Vnitřní soutěže FF UK.

Název projektu a číslo grantu: Pražská německy psaná kázání z doby 17.-18. století,
č. 23606213.

© Univerzita Karlova v Praze, 2016

Editor © Jana Maroszová, 2016

Cover photo © Národní knihovna ČR, 2016

ISBN 978-80-246-3148-6

ISBN 978-80-246-3167-7 (online : pdf)

Univerzita Karlova v Praze
Nakladatelství Karolinum 2016

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

OBSAH

Delší předmluva ke kratším promluvám	9
Úvodem	9
Dějiny kláštera u sv. Jiljí a konventní knihovny	10
Nálezy z archivních kartonů	14
Ke stavu zkoumání katolických barokních kázání – česká, německá a rakouská věda	17
Stručný chronologický přehled	26
<i>Ars praedicandi & ars bene dicendi</i>	39
Rétorický rychlokurz	39
Kazatelské pomůcky, encyklopedie, příručky a učebnice	55
Sedm promluv, osm textů	65
Truchlení (nejen) bratra Hyacinta	66
Vzácný čas bratra Vavřince	73
Svatý Dominik a svatý Tomáš Akvinský	81
Vtělený anděl	87
Kníže pokoje	90
Popel a sůl	94
Na cestě za poznáním i svatostí	96
Světlo jasně svítící	102

Ediční poznámka	107
------------------------	------------

Texty	124
Hyacinth Stixa: Der Unschätzbahre Verlust Eines Grossen Manns. Znaim 1727	124
Hyacinth Stixa: Nenahraditelná ztráta velkého muže. Znojmo 1727	125
Vavřinec Karel Brückner: TEMPUS ACCEPTABILE DIES SALUTIS. Angenehme Zeit, Tag des Heils. Königgrätz 1740	152
Vavřinec Karel Brückner: TEMPUS ACCEPTABILE DIES SALUTIS. Čas vzácný, den spasení. Hradec Králové 1740	153
Benedikt Mottl: Svatý Tomáš Akvinacký řádu kazatelského svatého otce Dominika, anjel vtělený, nad anjele vznešený. Praha 1739	170
František Jan Nepomucký Svoboda: PRINCEPS PACIS, to jest: Kníže pokoje. Praha 1715	181
Joachim Pleiner: Der Heilige Thomas von Aquino. Prag 1753	194

Joachim Pleiner: Svatý Tomáš Akvinský. Praha 1753	195
Benedikt Krolop: Der grosse Lehrer Göttlicher Wissenschaften Thomas von Aquin. Leitmeritz 1761	214
Benedikt Krolop: Velký učitel božského poznání, Tomáš Akvinský. Litoměřice 1761	215
Jan Nepomuk Václav Zikmund Bedřich Steydl z Greiffenwehru: Slunce ustavičně na poledni. Praha 1718	246
<hr/>	
Komentář	257
Hyacint Stixa: Der Unschätzbahre Verlust Eines Grossen Manns. Znaim 1727	257
Vavřinec Karel Brückner: TEMPUS ACCEPTABILE DIES SALUTIS. Angenehme Zeit, Tag des Heils. TEMPUS ACCEPTABILE DIES SALUTIS. Čas vzáctný, den spasení. Hradec Králové 1740	263
Benedikt Mottl: Svatý Tomáš Akvinacký řádu kazatelského svatého otce Dominika, anjel vtělený, nad anjele vznešený. Praha 1739	270
František Jan Nepomucký Svoboda: PRINCEPS PACIS, to jest: Kníže pokoje. Praha 1715	276
Joachim Pleiner: Der Heilige Thomas von Aquino. Prag 1753	284
Benedikt Krolop: Der grosse Lehrer Göttlicher Wissenschaften Thomas von Aquin. Leitmeritz 1761	289
Jan Nepomuk Václav Zikmund Bedřich Steydl z Greiffenwehru: Slunce ustavičně na poledni. Praha 1718	296
<hr/>	
Poděkování a věnování	301
<hr/>	
Textová příloha: Kázání a díla otce Vavřince Karla Brücknera OP	302
<hr/>	
Obrazová příloha	311
<hr/>	
Bibliografie	335
Primární prameny	335
Archivní dokumenty	335
Ostatní primární prameny. Staré tisky a jejich novodobé edice	336
Sekundární prameny	340
<hr/>	
Rejstřík jmenný	351
<hr/>	
Summary	355

Kázání je kontemplativní úkon. [...] Kázání, to neznamená prostě otevřít pusu a mluvit. Začíná tichým nasloucháním evangeliu, úsilím porozumět, prosbou o světlo a končí v reakcích těch, kdo ho poslouchají. Když jsem byl mladý bratr, přišel k nám jednou biskup, který měl kázat, a těsně před začátkem mše řekl jednomu z bratří: ‚Jestli jsi pořádný dominikán, měl bys teď být schopen bez přípravy jít kázat.‘ Ten bratr mu odpověděl: ‚Právě proto, že jsem dominikán, jsem přesvědčen, že kázat neznamená prostě říkat to první, co mě napadne.‘

Timothy Radcliffe OP: „Nemůže se skrýt město položené na hoře“.
Kontemplativní život (2001)

DELŠÍ PŘEDMLUVA KE KRATŠÍM PROMLUVÁM

ÚVODEM

Neříkej: „Čím to je, že dny dřívější byly lepší než tyto?“
To není moudré, ptáš-li se na to.
Kaz 7,10

Zavítá-li někdo do historické knihovny bratří kazatelů v konventu u svatého Jiljí v Praze na Starém Městě, bude dozajista ohromen krásou tohoto vzácného barokního interiéru – policemi plnými knih, vyřezávanými sochami světců takřka v životní velikosti, vůní starých spisů a příslovečným klášterním tichem, jež pravidelně přerývá pronikavý klášterní zvon, ohlašující doby modliteb, a v němž jedině zvon kostelní způsobně ohlašuje pozemský čas.

Začne-li si návštěvník starobyle zařízenou místnost prohlížet důkladněji, neuteče jeho pozornosti jeden podivuhodný nález: totiž že zde, v této tak vesměs typické barokní knihovně stojí v jedné z polic uprostřed sálu archivní kartony, jak je známe ze století dvacátého, a popsány jsou taktéž ve stylu baroku nepodobným. Těchto krabic tu stojí celkem osmnáct. Co se v nich ukrývá? Tuto otázku si před pár lety položili nejprve samotní bratři kazatelé a později jsme si ji s nimi rádi položili také my. A jak už to na světě chodí, při hledání jedné odpovědi na jednu otázku se vynořily (nebo spíše rovnou hromadně vyrojily) otázky další, z nichž některé teprve ještě čekají na odpověď. Výsledkem našeho odpovídání i následného tázání je tato kniha.

DĚJINY KLÁŠTERA U SV. JILJÍ A KONVENTNÍ KNIHOVNY

Dějiny kazatelského řádu v Čechách se historikové již zabývali, avšak období raného novověku až donedávna zůstávalo z různých příčin spíše na okraji zájmu.¹ Ačkoli se tato situace již začala měnit, přikrývá stále ještě řadu událostí i osobností z dějin dominikánů v českých zemích – ať už obrazně, či skutečně – staletý prach. I kdyby však z řádových dějin v českých zemích nebylo o 18. století známo nic než fakt, že zde dominikáni pobývali, bude právě tak jisté, že se jakožto bratři kazatelé věnovali svému odvěkému poslání, totiž že kázali.²

Dominikáni přišli do Čech brzy po schválení řádu papežem Honoriem III. (1216) a usadili se v Praze. První klášter založili bratři vyslaní z Kolína nad Rýnem roku 1224 nebo 1225 u sv. Klimenta na Poříčí, záhy se však přenesli na Staré Město, kde založili konvent při kostele stejného zasvěcení.³ Česká provincie utrpěla v dobách husitských válek velké ztráty, velmi strádala i poté. Dominikáni museli nakonec svůj klášter z nařízení krále Ferdinanda I. Habsburského (1526–1564, císařem od roku 1556) v roce 1556 opustit a uvolnit místo nedávno založenému řádu jezuitů. Bratři se pak zdržovali v klášteře u svaté Anežky v městské části Na Františku, který však nevyhovoval zcela jejich potřebám. Situace se začala měnit k lepšímu, když v roce 1604 na Malé Straně získali opuštěný klášter sv. Máří Magdalény. Na prosbu převora tohoto konventu, Petra Paula Tortelliho, daroval v roce 1625 císař Ferdinand II. dominikánům opuštěný kostel sv. Jiljí na Starém Městě pražském.⁴ Tam se

-
- 1 Augustin Alois Neumann: *Římské zprávy o českých dominikánech*. Praha: Bohemia dominicana, 1933; Josef V. Kratochvíl: *Sv. Jiljí a jeho klášterní a farní chrám na Starém Městě v Praze*. Praha: Konvent dominikánů, 1926. K historii kláštera u sv. Jiljí v Praze srov. dále: Pavel Vlček – Petr Sommer – Dušan Foltýn: *Encyklopedie českých klášterů*. Praha: Libri, 1997, s. 118–119, 538–540; Milan M. Buben: *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*. III. díl, 1. sv.: *Žebravé řády*. Praha: Libri, 2006, s. 75–78, zvl. s. 75. Z novějších publikací připomejme: Tomáš Černušák – Augustin Prokop – Damián Němec: *Historie dominikánů v českých zemích*. Praha: Krystal, 2001; Augustin Prokop: „Česká provincie v 15.–19. století“. In: *ibid.*, s. 102–127; Hedvika Kuchařová: „Abriss der Organisation der Ordensstudien bei den Dominikanern in der böhmischen Provinz im 17. Jh. und in der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts“. *Acta Comeniana* 38/14 (2000), s. 133–160; Tomáš Černušák: „Uspořádání archivní a spisové péče v české provincii řádu bratří kazatelů“. In: Tomáš Černušák – Jiří Mihola (edd.): *Církevní archivy a fondy v České republice*. Brno: Moravský zemský archiv v Brně, Katedra historie PedF MU, Centrum pro církevní dějiny Vranov u Brna, 2007, s. 19–21; Jakub Zouhar: *Česká dominikánská provincie v raném novověku (1435–1790)*. Praha: Krystal, 2010.
 - 2 O dějinách knihovny a sbírce kázání jsem podala stručnou zprávu: J. M.: „Poznámky k příležitostným a svátečním kázáním uloženým v historické knihovně bratří kazatelů u sv. Jiljí v Praze“ [zpráva o projektu]. *Knihy a dějiny* 21 (2014), s. 101–108.
 - 3 Srov. Vlček – Sommer – Foltýn: *Encyklopedie českých klášterů*, s. 118.
 - 4 Srov. Neumann: *Římské zprávy o českých dominikánech*, s. 29nn.; Kratochvíl: *Sv. Jiljí a jeho klášterní a farní chrám*, zejm. s. 35; „Dominikánská knihovna/Dominikanerbibliothek“. In: Vlasta Faltysová – Pavel Pohlel – Vincent Streit (edd.): *Handbuch deutscher historischer Buchbestände in Europa*. Bd. 1.2. *Tschechische Republik*. Prag. Teil 2. Hildesheim et al.: Olms-Weidmann, 2000, s. 80–82,

hned nato bratři slavnostně nastěhovali. Spolu s kostelem získali ještě opuštěnou budovu kdysi známé kapitulní školy, jejímž rektorem byl v roce 1373 mj. dvorní historiograf Karla IV., Přibík Pulkava z Radenína. V témže století kázal v kostele u sv. Jiljí Jan Milíč z Kroměříže. Bratři kazatelé odkoupili okolní přilehlé domy, které spolu s budovou školy přestavěli na klášter. Ten se stal brzy významným střediskem dominikánského vzdělávání v provincii, protože zde bylo založeno *studium generale*, které školilo budoucí řádové lektory, bakaláře a magistry.

Kvůli *studiu generale* byla zřízena knihovna, o níž pochází první zmínka z roku 1653. Sbírká knih však musela existovat již mnohem dříve, neboť v konventu sv. Klimenta se nacházelo několik prvotisků. Například v letech 1501–1502 dominikáni získali šest svazků. V letech 1613–1622 potom přibývalo v klášteře sv. Anežky 19 svazků a během let 1626–1708 byly získány další. Knihy dostávali bratři nejen darem od mecenášů, ale pořizovali je i sami. Konečně 16. července roku 1653 nařídil při vizitaci provinciál M. Godefridus Marquis, aby se všechny knihy v klášteře shromáždily a uložily na jednom jediném místě. Knihovna v novém klášteře se rychle rozrůstala. Ve 30. letech 18. století, době rozkvětu řádu, obsahovala již přes 5 000 svazků a byl jí vyhrazen celý jeden sál v jižním traktu klášterní budovy s okny vedoucími na sever. V roce 1733 dominikáni začali renovovat klášterní knihovnu i zchátralý kostel v barokním slohu. Díky této přestavbě a obnově získala knihovna svou dnešní podobu. Právě tehdy byly zhotoveny dubové regály na míru tak, aby zapadaly do výklenků ve zdi. V regálech jsou dodnes roztríděny knihy podle signatur, vědních oborů a podle velikosti – největší formáty jsou uloženy dole, nejmenší v horních regálech.

Doba rozkvětu řádu však netrvala dlouho. S příchodem vlády Marie Terezie a později za panování Josefa II. nastaly pro církvev obecně horší časy. Josefská sekularizace se v roce 1784 přímo dotkla celého řádu a konkrétně v Praze ji pocítili dominikáni v obou svých konventech. Konvent sv. Máří Magdaleny byl zrušen a ve svatojiljském konventu musel být počet řeholníků zredukován na dvacet. Cenné svazky z knihovny byly převezeny do univerzitní knihovny, kterou tvořila z velké části bývalá knihovna jezuitská.⁵

Druhou světovou válku dominikánská knihovna přežila bez poškození. Po zrušení klášterů a konfiskaci církevního majetku dle vládního rozhodnutí ČSSR v roce 1950 se dostala do správy Národní knihovny v Praze,

s. 80; Dalibor Balcar: „Z historie pražských klášterních knihoven spravovaných státní knihovnou ČSR v Praze“. In: *Miscelanea oddělení rukopisů a vzácných tisků* 2 (1985), s. 29–51.

5 K dějinám Univerzitní a Národní knihovny srov. Zdeněk Tobolka: *Národní a univerzitní knihovna v Praze. Její vznik a vývoj. I. Počátky knihovny až do r. 1777*. Ed. František Horák. Praha: SPN, 1959; „Národní knihovna České republiky/Nationalbibliothek der Tschechischen Republik“. In: Vlasta Faltysová – Pavel Pohlel (edd.): *Handbuch deutscher historischer Buchbestände in Europa*. Bd. 1.1. *Tschechische Republik. Prag. Teil 1*. Hildesheim et al.: Olms-Wiedmann, 1999, s. 62nn.

podle protokolu byla předána dne 30. října 1953. V 50. letech obecně docházelo k rušení menších klášterních knihoven v Praze, středních a severních Čechách. Jejich fondy byly postupně včleňovány do fondů Národní knihovny. Ovšem nestalo se tak ve všech případech. V Praze zůstalo kvůli kulturně-historické hodnotě zachováno na původním místě a v původním stavu několik velkých klášterních knihoven: benediktinská knihovna na Břevnově, knihovna augustiniánů u Sv. Tomáše, knihovna křižovníků s červenou hvězdou u Sv. Františka z Assisi na Starém Městě v Praze, františkánská knihovna u Panny Marie Sněžné a konečně dominikánská klášterní knihovna u Sv. Jiljí.⁶ Archivní dokumenty zde uložené byly nicméně všechny odvezeny do Státního ústředního archivu v Praze.⁷ Po konfiskaci knihoven se začalo se zjišťováním fondů, konkrétně u dominikánů vznikl katalog prvotisků⁸ a později také lístkový katalog.

V současné době patří konvent sv. Jiljí spolu s historickou knihovnou opět řádu bratří kazatelů, v knihovně se nachází zhruba 9 000 svazků, z toho 117 prvotisků v 82 svazcích. Z 16. století pochází zhruba 1 000 svazků, ze 17. století 3 000 a z 18. století 5 000, z 19. století přibližně 200 položek. Tematicky spadají knihy do teologie a přílehlých oborů, v knihovně najdeme následující tematické okruhy: *Theologia dogmatica*, *Theologia moralis*, *Ius ecclesiasticum et civile*, *Conciones*, *Historia*, *Ascesis*, *Philologica*, *Biblica*, *Liturgica* a *Patristica*. K nim se řadí rovněž spisy lékařské, astronomické, básnické, rétorické, právní a další. Celkově fond obsahuje zhruba 10 % spisů v němčině, tento jazyk je však v největší míře zastoupen v tiscích z 18. století a tiscích tematických skupin *Conciones*, *Historia* a *Ascesis*.

Knihovnu využívají prezenčně členové řádu a po předchozí individuální domluvě s knihovníkem je přístupná rovněž ostatním badatelům. Na místě jsou k dispozici dva katalogy. Tisky zaznamenané v novějším lístkovém katalogu jsou evidovány v našich národních retrospektivních bibliografiích. České (a slovenské) staré tisky najdeme v *Knihopise* a *Dodatcích ke knihopisu*.⁹

6 Srov. „Národní knihovna České republiky/Nationalbibliothek der Tschechischen Republik“, s. 62.

7 K osudu archivních dokumentů viz Tomáš Černušák – Jiří Mihola (edd.): *Církevní archivy a fondy v České republice*. Brno: Moravský zemský archiv v Brně, Katedra historie PedF MU, Centrum pro církevní dějiny Vranov u Brna, 2007.

8 Dalibor Balcar: *Soupis prvotisků dominikánské knihovny v Praze. Catalogus incunabulorum bibliothecae ordinis praedicatorum Praegae*. Praha, Státní knihovna ČSSR. Národní knihovna v Praze, 1963 (Bibliografický katalog ČSSR – České knihy 1963. Zvláštní sešit 7 – prosinec 1963).

9 *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století*. Edd. Zdeněk V. Tobolka – František Horák – Bedřiška Wižďálková. Praha: Komise pro knihopisný soupis českých a slovenských tisků: Státní tiskárna, 1925–1967; *Dodatky ke Knihopisu českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce 18. století z fondu Základní knihovny – Ústředí vědeckých informací ČSAV*. Ed. Bohuslava Brtová. Praha: Základní knihovna – Ústředí vědeckých informací ČSAV, 1990; *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století – dodatky*. Edd. Zdeněk V. Tobolka – František Horák – Bedřiška Wižďálková. Praha: Základní knihovna – Ústředí vědeckých

Cizojazyčná bohemika 16.–18. století jsou zaznamenána v *Bibliografii cizojazyčných bohemikálních tisků (BCBT)*, která je v současné době přístupná na CD-ROMU a na webových stránkách Knihovny AV ČR.¹⁰

Kromě zmíněného lístkového katalogu, vzniklého někdy během druhé poloviny 20. století před rokem 1989, se v knihovně nachází ještě kniha s pevnými deskami ve formátu A3 nadepsaná jako *Lokační katalog všech oborů knihovny konventu řádu dominikánského v Praze I.* Zde jsou stručně pomocí základních bibliografických údajů evidovány jednotlivé tisky spolu s jejich signaturou. Tento katalog pochází z první poloviny 20. století a je patrně neúplný.¹¹ Podle rukopisu se na jeho vytvoření podílelo postupně několik autorů, velmi pravděpodobně bratří ve funkci knihovníka. Jména knihovníků z období před rokem 1950, tedy bratří přicházejících v úvahu jako autoři katalogu, je možné dohledat v kronice popisující dějiny dominikánů v klášteře sv. Jiljí v letech 1896–1950. Zápisy v této kronice pak končí v padesátých letech a následují až zápisky z konce 20. století (od událostí v roce 1984).¹² Ve funkci knihovníka se vystřídal v období od konce 19. do poloviny 20. století hned několik členů řádu. Před rokem 1918 se knihovníci měnili v poměrně rychlém sledu: v roce 1888 byl knihovníkem P. Fr. Filip Konečný, který zároveň působil jako redaktor časopisu *Růže dominikánská*. V letech 1891–1893 o knihovnu pečoval P. Dalmác Hones, potom bratři a otcové Markolín Kubíček (1894), Guala M. Konečný (1895), Benedikt Kříž (1896–1897), laický bratr Ambrož Valeš (1898) a posléze laický bratr Jindřich Saip (1899–1905), kterému byl do roku 1904 svěřen rovněž úkol pokračovat v psaní kroniky. V roce 1906 se knihovníkem stal opět Markolín Kubíček, který měl navíc na starost direktář a katalog české provincie. V roce 1909 se knihovníkem stal bratr a později též kněz Humbert Janáček, který měl současně za úkol psát kroniku. Bratr Humbert se od roku 1910 staral o direktář české provincie a stal se v roce 1916 administrátorem *Růže dominikánské*. Ve funkci knihovníka jej vystřídal až v roce 1923 ředitel juvenátu P. Fr. Tomáš Dittl. Ten byl o tři roky později (1926) ustanoven pokračovatelem kroniky a v knize najdeme po zmínce, že bratr Humbert onemocněl, rovněž záznam o jeho smrti v roce 1927 dne 11. července odpoledne. Zápisky v kronice a tím také informace o funkci knihovníka

informací Československé akademie věd, 1994–2010; *Knihopis digital* [on-line: www.knihopis.cz (17. 7. 2014)].

10 Retrospektivní bibliografie cizojazyčných bohemik: BCBT = *Bibliografie cizojazyčných bohemikálních tisků z let 1501–1800* [on-line: <http://clavius.lib.cas.cz/katalog/l.dll?htm-base.htm> (17. 7. 2014)]; *Bibliografie cizojazyčných bohemikálních tisků z let 1501–1800. I. Produkce tiskáren na dnešním území České republiky v 16. a 17. století*. Ed. Anežka Baďurová. Praha: Knihovna AV ČR, 2003, CD-ROM; Anežka Baďurová: „Historické knižní fondy v České republice a současný stav jejich knihovnického zpracování“. *Sborník archivních prací* 53/2 (2003), s. 641–681.

11 „Dominikánská knihovna/Dominikanerbibliothek“, s. 80–82, s. 82.

12 *Liber Memorabilium Conventus Ordinis FF Praedicatorum ad St. Aegidium Abbatem Pragae*, 1896nn. Majetek bratří kazatelů v konventu sv. Jiljí (Praha).

pak už jsou sporé nebo zcela chybí, až nakonec ke dni 20. ledna roku 1940 P. Fr. Albert M. Škrabal doplnil, že se po 31. květnu 1928 kronikář Tomáš Dittl odmlčel.¹³

NÁLEZY Z ARCHIVNÍCH KARTONŮ

V historické knihovně bratří kazatelů najdeme celkem 18 archivních kartonů uložených mimo barokní regály.¹⁴ Dva z nich obsahují tisky přiřazené signaturou „F“ k oboru *Historia*. V ostatních šestnácti jsou uložena kázání vydaná tiskem v kvartovém nebo foliovém, výjimečně oktávovém formátu. Tyto drobné tisky o rozsahu 15–30 stran tvoří část spisů evidovaných v knihovně pod písmenem „E“, které spadají obsahově do tematického celku nazvaného *Conciones* („promluvy“ či „kázání“). Jedná se o sbírku příležitostných a svátečních promluv v rozsahu signatur E II 97–461 a E III 118–225, uspořádanou někdy v první polovině 20. století. Homiletice přidělená signatura „E“ pod římskými číslicemi dle formátu od nejmenšího až po největší (I–IX) sdružuje homiletické příručky, knižně vydané postily a sbírky kázání, nebo jednotlivě vydané a dodatečně do konvolutů svázané promluvy. Pod každou z těchto římských číslic (E I; E II atd.) je v *Lokačním katalogu* zapsáno 100–200, ale v některých případech i mnohem více knižních položek; nejrozsáhlejší jsou signatury E II (1–461) a E III (1–545). Vezmeme-li v úvahu a sečteme-li pouze čísla přidělených signatur, pak homiletika obsahuje přes dva tisíce položek (přesně 2 142).

Uvedených šestnáct kartonů s částmi signatur E II a E III obsahuje celkem 507 jednotlivě tištěných kázání v latině, němčině a češtině (duplicitní a triplicitní výtisky v kartonech nepočítaje). Z tohoto celkového množství připadá 253 položek na latinské tisky, 197 na německé a 57 tisků je českých. V procentuálním vyjádření je latinských tisků v této sbírce téměř přesně polovina (49,9 %), německých zhruba dvě pětiny (38,86 %), na české tisky připadá přibližně jedna desetina (11,24 %).¹⁵

Nejstarším exemplářem této sbírky je nebohemikální tisk, procesní kázání v němčině od Michaela Anisia, *Ein starcke Procession Predigt/ Vber das*

13 K odstavci srov. *Liber Memorabilium Conventus Ordinis FF Praedicatorum*, zejm. s. 160, 172, 237, 347, 368, 383n, 456, 478, 487, 492.

14 Projekt *Pražská německy psaná kázání z doby 17.–18. století*, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze (č. 23606213).

15 Srov. „Dominikánská knihovna/Dominikanerbibliothek“, s. 81. Jen pro porovnání: pro tisky z 18. století bylo zjištěno v Národní knihovně následující procentuální zastoupení: 44 % latinských, 33,4 % německých a 2,7% českých tisků. Viz „Národní knihovna České republiky/Nationalbibliothek der Tschechischen Republik“, s. 65.

Jubeljahr/ weylandt Sixti Bapstes/ des Fünfften dises Namens (Ingolstadt 1594) se signaturou E II 448.¹⁶

Nejstaršími bohemikálními tisky ve sbírce jsou následující čtyři: prvním je latinské kázání o neposkrvněném početí Panny Marie pronesené Zikmundem Ferdinandem V. Hartmanem u františkánů („hybernů“) v den slavnosti, 8. prosince 1656.¹⁷ Druhým, jazykově českým bohemikálním tiskem je kázání Františka Jana Nepomuckého Svobody u dominikánů v Klatovech 5. října 1710 v 15 hodin odpoledne.¹⁸ A konečně dvě v této sbírce nejstarší německé promluvy přednesl v roce 1668 jezuita Christoph Todtfeller u příležitosti obláčky dvou voršilek, Marie Josefy Černínové z Chudenic¹⁹ a Marie Eleonory Galibertin de Monte Dorisso.²⁰ Ve sbírce se nachází deset tisků z 19. století vydaných v rozmezí let 1806–1832, nejmladší z nich je mariánské kázání Josepha Antona Wenera *Predigt auf die hundertjährige Jubelfeier der Krönung Mariä auf dem heiligen Berge* (Praha 1832).²¹

Z titulních listů lze vyčíst nejen název a téma vlastní promluvy, ale najdeme zde údaje o autorovi, místě, kde bylo kázání proneseno, čase (někdy i zcela přesném), kdy promluva začala, a v některých případech je uveden i významný člen publika, v jehož přítomnosti byla řeč pronesena. Uveden je tiskař, místo a většinou rok uveřejnění, jenž se nemusí vždy shodovat s rokem pronesení kázání a který často bývá vyjádřen chronogramem (chronostichem). Tematicky se jedná o příležitostná, sváteční i pohřební kázání a panegyrické promluvy pronesené nejen u Svatého Jiljí, ale i na jiných místech v Praze (u Sv. Víta, v Týnu apod.), také jinde v Čechách, například

-
- 16 V německé retrospektivní bibliografii: *Verzeichnis der im deutschen Sprachbereich erschienenen Drucke des 16. Jahrhunderts* (VD 16), č. VD16 A 2879; on-line: [<http://gateway-bayern.de/VD16+A+2879>] (12. 6. 2014)
- 17 Sigismund Ferdinand Wenceslaus Hartman: *Oratio de Immacvlata Conceptione Gloriosissimae Dominae Nostrae* [...]. Praha: Urban Goliasch, 1657. Knihovna OP, signatura E II 157, BCBT (CD-ROM), s. v. Hartman 17147.
- 18 František Jan Nepomucký Svoboda: *Lněnný Prowázek Plný Tagemstwj Ezechiele Widěnj, Aneb Ruženec Swaty Hognostj Milosti naplněn*. [...]. Praha: Barbora Františka Beryngerová, s. a. [1710]. Knihovna OP, signatura E III 235, Knihopis č. 15 832.
- 19 Christoph Todtfeller: *Schwartz, und Schön. Das ist: Wahrhaftt- und Eigentliches Conterfey/ einer Rechtschaffenen Vrsvljnerjn. Entworfen Jn der Hoch und Wolgebornen Fräwle Fräwle MARIA JOSEPHA Cžernin von Chudenicitz: Vnd Jn ein kurtze Ehren-Red verfasst/ An dem Hochzeitlichen Frewdentag Jhrer Einverleibung Jn die Hochlöbl. Societet der Heiligen Ursulae* [...]. Prag/ in der Universitet Carolo-Ferd: Druckerey/ in Collegio Societ: Jesu bey S. Clement., 1668. Knihovna OP sign. E II 248; BCBT (CD-ROM) 17316.
- 20 Christoph Todtfeller: *MARTHA, und MARIA Zwey friedsame Schwestern in einem Haus/ Das ist: Activa und Contemplativa, das würcklich- und beschauliche Leben Jn der Hochlöblichen Societet der Heiligen URSULAE. Entworfen/ und An Sanct Marthae Tag/ Daran sich Die Hoch- und Wolgeborne Fräwle/ Fräwle Maria, Eleonora, Anna, Francisca, Carolina, Gebohrne Fräwle Grafjn Galibertin de Monte Dorisso, Anjetzo Maria Eleonora de Latere Jesu dieser Hochlöblichen Societet zugesellet/ [...]. Prag/ in der Ertzbisch: Druckerey/ durch Paulum Tuchscherer, 1668. Knihovna OP sign. E II 249, BCBT (CD-ROM) 17316.*
- 21 Joseph Anton Werner: *Predigt auf die hundertjährige Jubelfeier der Krönung Mariä auf dem heiligen Berge*. Prag 1832, Knihovna OP, signatura E II 346.

v Chrasti u Chrudimi, Plzni, Klatovech, na Moravě (např. v Brně) a ve Slezsku (Vratislav aj.), na území dnešního Německa, Rakouska a Itálie (Řím). Autory jsou velmi často jezuité, ale i světští kněží, příslušníci jiných řádů, v neposlední řadě také dominikáni samotní. Nejvíce textů oslavuje světce, zejména aktuálně (1729) svatořečeného sv. Jana Nepomuckého, ale i jiné, jako sv. Terezií z Ávily nebo sv. Patrika, zastoupení jsou i světci dominikánští, zakladatel řádu sv. Dominik, ale také svatá Kateřina Sienská či andělský doktor svatý Tomáš Akvinský. Příležitostná kázání tematizují často primici, sekundici, obláčku nebo skládání slibů řeholních sester, najdeme též pohřební kázání (papež Benedikt XIII., císař Leopold II.).

Zajímavé je sledovat některé dobové přípisky. Většina exemplářů této sbírky – z celkem 507 položek to bylo dohromady 334 – obsahuje poznámku „Ad usum Fr[at]ris Jacobi Bistrziczky. Sac: Ord: Praed:“ (tj. pro potřebu, k užívání bratra Jakuba Bistrického svatého řádu kazatelů) a stejným perem i písmem pak na titulních listech můžeme najít další doplnění. S velkou pravděpodobností sám držitel příslušného tisku, dominikán Jakub Bistrický (1695/96 – 27. 7. 1756),²² většinou do nadpisů doplňoval interpunkci, akcenty, čárky a háčky. Dále se na poslední straně jednoho kázání, které bylo proneseno u Svatého Jiljí v roce 1713 na den svatého Tomáše Akvinského, dozvídáme, že se v následujícím roce 1714 podobné kázání kvůli moru nekonalo: „NB. Anno 1714 nulla fuit ob pestem grassantem.“²³

Na jiném místě si stěžuje někdo z bratří dominikánů (možná právě Jakub Bistrický?), že cenzor nechtěl kázání Antona Messlera z roku 1735 připustit k tisku bez jistých úprav. Konkrétně šlo o doplnění slova „Magno“ v nadpise: „NB. Censor Orationis * locò Vto Ecclesiae Doctore, posuit Magno, Sed, quia h[aec] Oratio ne fuit composita ab Oratore, [sed] ab Eximio P. Mag. Cajeta[no] Burger, non poteramus contradicere, nè ipsò factò compositio videt[ur] aliena. [* qui fuit P. Wietrowsky Jesuita].“²⁴ Uvedená informace zároveň dává trochu nahlédnout do dřívější kazatelské praxe. Zmíněný dominikánský bratr a kněz Kajetán Burger (1681– 27. 11. 1740)²⁵ se později stal provinciálem (1736–1740). Toto kázání bylo současně první, které se konalo v obnoveném

22 Národní archiv ČR (NAČR), Fond 37 – ŘDo Dominikáni – provincialát a konvent, Praha, 1255–1949 (1950), inv. č. 2, *Catalogus fratrum et sororum defunctorum*. 1768 a n., fol. 106r; NAČR, fond ŘDo, inv. č. 3, *Nomina fratrum et sororum ab anno jubileo 1701 in provincia Bohemiae defunctorum*. 1701 a n., fol. 106r.

23 Jan Václav Mezlecký z Palmolevu: *ThoMas StIrpe AqVInas SCrIba DoCtVš*. [...]. Praha: Jan Václav Helm, 1713. Knihovna OP, sign. E III 146, BCBT 06707.

24 Podtrženo v originále. Anton Messler: *Manipulus Joseph Sapientiae, & Sanctitatis spicis abundans à fraternis Doctrinae Manipulis adoratus, Et Allegoricè in D. Thoma Aquinate, Praedicatorum Ordinis Gloria, Magno [podtrženo perem] Doctore Ecclesiae Angelico Inter ejus celeberrima solemnia Nonis Martij Annò 1735*. In *Ecclesia Vetero-Pragensi ad S. Aegidium renovata* [...]. Praha: Jan Karel Hrabá - heredes, 1735. Knihovna OP, sign. E III 164, BCBT 07193.

25 NAČR, Fond ŘDo, inv. č. 2, *Catalogus ...*, fol. 169v.

chrámě: „Haec fuit prima Oratio, dicta in Renovata Ecclesia S. Aegidii.“²⁶ Kromě toho se však na titulních listech najdou i grafické projevy zcela jiného druhu. Přípisky i kresby je možné si prohlédnout na ukázkách v příloze.

Některé tisky se v kartonech nacházejí dvakrát (i třikrát) a po srovnání obsahu kartonů s údaji v retrospektivních bibliografiích (*BCBT* a *Knihopis*) se ukázalo, že se v jiných případech jedná o exempláře, které se v knihovně u dominikánů vyskytují vícekrát, ovšem už jako přívazky a součásti sborníků. V kartonech jsou tak uloženy částečně duplicitní a multiplicitní výtisky, ale pravděpodobně také některé unikáty, nenalezené ani v *Knihopise*, ani v *BCBT*.

Dominikánům zjevně muselo z nějakého důvodu záležet na uchování zmíněných jednotlivě tištěných duchovních promluv, které se nestaly součástí konvolutů, ale byly pouze shromážděny do kartonů a uloženy mimo dubové police. Odpověď na otázku, proč, případně za jakým účelem tato sbírka vznikla, se nehledá snadno. Jako důvod pro založení této sbírky přichází v úvahu snaha archivovat a kompletovat řady svátečních kázání o určitých významných svatých. Toto vysvětlení podporuje navíc okolnost, že tři kartony sdružují v chronologickém řazení kázání o sv. Tomáši Akvinském pronesená v den jeho svátku většinou v kostele svatého Jiljí na Starém Městě. Jiné archivní krabice jsou nadepsány podle lokalit, kde se kázání konala (např. kázání u hybernů), a je tedy možné, že dominikáni pro vlastní přehled archivovali promluvy přednesené na místech, která je z nějakého důvodu velmi zajímala. Dále kartony obsahují tisky, které původně náležely jednotlivým bratrům (například Jakobovi Bistříckému) a po jejich smrti byly nejspíš včleněny do knihovny a zpřístupněny ostatním. Tím by se současně dala vysvětlit existence duplicitních a multiplicitních exemplářů. Konečně je potřeba vzít jako vysvětlení v úvahu i okolnost, že se tyto tisky už nevešly do příslušného regálu v dubových policích.

KE STAVU ZKOUMÁNÍ KATOLICKÝCH BAROKNÍCH KÁZÁNÍ – ČESKÁ, NĚMECKÁ A RAKOUSKÁ VĚDA

Barokní kázání svým jazykem, kulturně-historickým kontextem i po obsahové stránce přímo vybízejí k interdisciplinárnímu přístupu. Pro katolické promluvy vzniklé na českém území to potom vzhledem k vícejazyčnosti platí dvojnásob. V posledních desetiletích se však česká i zahraniční věda ubíraly poněkud odlišnými cestami. Zaměříme se nejdříve na situaci na německy hovořícím území, a to jednak proto, že jsme vzhledem k jazyku vydávaných promluv (němčina) vycházeli z předpokladu, že německá filologie bude, podobně jako česká či jiná domácí filologie moderní, barokní kázání svého

²⁶ Messler: *Manipulus Joseph Sapientiae...*, fol. A1r (tit. list).

mateřského jazyka zkoumat přednostně a pozorněji než filologie ostatní, jednak proto, že nás zajímalo, nakolik jsou probádána barokní kázání u našich sousedů, jejichž jazykem se hovořilo v době baroka běžně i u nás.

V německy hovořící oblasti, zejména na území dnešního Německa a Rakouska, se raněnovověká katolická kázání zkoumala již v 19. století a pozitivismus dlouho určoval směr, než byl doplněn a nakonec vystřídán dalšími metodami historického bádání. Po Druhém vatikánském koncilu se zájem o kázání zvýšil.²⁷ Krátce předtím, v 50. letech 20. století, se texty barokních kázání již staly objektem zkoumání etnografie, především tzv. Mnichovského kruhu, k němuž náležel Robert Böck. Jeho příspěvky o Abrahamovi a Sancta Clara a o bavorském kazateli, faráři Andreasu Stroblovi vycházely vesměs v *Bavorské ročence pro národopis*.²⁸ Vznikaly zde disertace, v nichž byli blíže představeni kazatelé Wolfgang Rauscher a Ignatius Ertl.²⁹ K téže mnichovské skupině badatelů patří ještě Elfriede Moser-Rathová, z uvedených vědců sdružených v tomto kruhu asi nejznámější. Dlouhodobě se zabývala krátkými narativními formami vloženými do duchovních promluv – vyprávěními, švankovními historkami a exemplary v barokních kázáních.³⁰ Své studie však psala opět spíše v duchu národopisném než čistě filologickém. Tato badatelka se velmi zasloužila o to, že barokní homiletika více vešla do povědomí německé vědy. V článku „Predigtmärlein der Barockzeit“³¹ poprvé poukazuje na důležitost barokní homiletiky pro výzkum dějin mentality a na okolnost, že právě kázání byla v době baroka místem, kde se ústní tradování střetává s písemným.

V severním Německu se pak teolog Leonhard Intorp zaměřil na vestfálské kazatele, v Göttingenu zkoumal Ernst Heinrich Rehermann z národopisného

-
- 27 Evangelická kázání jsou v Německu již tradičním oborem výzkumu. K dějinám zkoumání katolických promluv do 80. let 20. století srov. Franz M. Eybl: *Gebrauchsfunktion barocker Predigtliteratur. Studien zur katholischen Predigtsammlung am Beispiel lateinischer und deutscher Übersetzungen des Pierre de Besse*. Wien: Wilhelm Braumüller, 1982 (Wiener Arbeiten zur deutschen Literatur 10), s. 2. Kázání se dostalo rovněž samostatného hesla v druhém vydání německého *Reallexikonu* (1958nn): Herbert Wolf: čl. „Predigt“. In: *Reallexikon der deutschen Literaturgeschichte*, sv. 3. Berlin: De Gruyter, 1977, s. 223–257.
- 28 Robert Böck: „Liebesorakel bei Abraham a Sancta Clara“. In: *Bayerisches Jahrbuch für Volkskunde* 1951, s. 151–153; týž: „Pfarrer Andreas Strobl von Buchbach. Ein vergessener Predigtschriftsteller des 17. Jahrhunderts“. In: *ibid.*, 1953, s. 149–158; týž: „Das geistliche Kartenspiel des Andreas Strobl“. In: *ibid.*, 1955, s. 201–210.
- 29 Peter Brecht: *Der Barockprediger Ignatius Ertl (1645–1713). Ein Beitrag zur Geschichte der süddeutschen Barockliteratur*. Disertační práce. Mnichov, 1967; Hubertus Rauscher: *Die Barockpredigten des Jesuitenpaters Wolfgang Rauscher in volkskundlicher Sicht*. Disertační práce. Mnichov, 1973.
- 30 Elfriede Moser-Rath (ed.): *Predigtmärlein der Barockzeit. Exempel, Sage, Schwank und Fabel in geistlichen Quellen des oberdeutschen Raumes*. Berlin: De Gruyter, 1964.
- 31 Elfriede Moser-Rath: „Predigtmärlein der Barockzeit. Quellen zur Volkserzählung des 17. und 18. Jahrhunderts“. In: táž: *Kleine Schriften zur populären Literatur des Barock*. Edd. Ulrich Marzolph – Ingrid Tomkowiak. Göttingen: Schwartz, 1994, s. 25–49. Poprvé in *Bayerisches Jahrbuch für Volkskunde* (1957), s. 129–143.

hlediska protestantská kázání.³² Podnícen tímto typem výzkumu vydal Georg Lohmeier populárněvědně koncipovanou antologii *Bayerische Barockprediger* (München 1961).

Ve svých příspěvcích k barokní homiletice věnuje Moser-Rathová kromě jiného též pozornost procesům sekularizace v Bavorsku na přelomu 18. a 19. století. Ty měly totiž za následek hromadnou likvidaci duchovní literatury a fondů knihoven zrušených klášterů. Ušetřeny byly rukopisy a prvotisky, avšak homiletické, asketické, polemické a morálněteologické spisy tehdy vzaly za své. Buď byly prodány značně pod cenou obchodníkům s papírem, nebo použity jako topivo a určeny ke zničení. O tom, jak mnoho spisů bylo tímto osvícenským počinem postiženo, vypovídají například soupisy fondů švýcarských klášterů, vytvořené Leutfriedem Signerem (1926/1927), ale také bibliografie sestavená vídeňskými badateli (Werner Welzig, Franz M. Eybl, Robert Pichl), kteří při soupisu vycházeli z fondů Vídeňské centrální knihovny. Zůstává nicméně mnoho homiletických textů a sbírek, jejichž obsah čeká na probádání i dnes.³³

Na katolické kázání se v následujících desetiletích zaměřila rétorika jakožto na zvláštní případ „duchovní řeči“. Kázání se zkoumala také v jejich sociálněhistorickém kontextu jako specifický žánr užitkového textu. Katolickými promluvami se intenzivně začal zabývat rakouský vědec, germanista Werner Welzig, který nejen vytvořil katalogy promluv, ale věnoval se též ediční a výzkumné činnosti a vychoval generaci doktorandů, z níž se někteří později také intenzivně věnovali barokním duchovním promluvám. Tak Welzigův žák Franz M. Eybl přispěl významnou měrou k výzkumu již svou disertační prací, v níž analyzoval kázání především ze sociologického a sociálněhistorického hlediska jako „užitkový text“ (*Gebrauchstext*). Zamýšlel se nad možnými způsoby a variantami recepce tohoto textového žánru. V německém prostředí se rovněž věnovala pozornost vybraným kazatelským osobnostem. V současné době již existuje větší množství sekundární literatury ke slavnému kazateli, bosému augustiniánovi Abrahamovi a Sancta Clara (Abrahám od Svaté Kláry), vlastním jménem Johann Ulrich Megerle (1644–1709). Abraham byl císařským dvorním kazatelem, je od něj známo přes 600 tisků, psal též básně, zamýšlení a nechal se inspirovat, nejspíš jako poslední autor, ještě doznívající

32 K odstavci srov. Elfriede Moser-Rath: „Familienleben im Spiegel der Barockpredigt“. In: *Predigt und soziale Wirklichkeit. Beiträge zur Erforschung der Predigtliteratur*. Ed. Werner Welzig. Amsterdam: Rodopi, 1981, s. 45–65 (= Daphnis 10).

33 Srov. Moser-Rath: „Predigtmärlein der Barockzeit“, s. 27 a 48; táž: „Einführung“. In: táž: *Dem Kirchenvolk die Leviten gelesen. Alltag im Spiegel süddeutscher Barockpredigten*. Stuttgart: J. B. Metzler, 1991, s. 1–30, zvl. 5n; táž: „Erzähler auf der Kanzel. Zur Form und Funktion des barocken Predigtmärleins“. In: táž: *Kleine Schriften zur populären Literatur des Barock*. Edd. Ulrich Marzolph – Ingrid Tomkowiak. Göttingen: Schwartz, 1994, s. 50–75, zvl. 51.

tradicí bláznovské literatury.³⁴ Tento barokní kazatel asi jako jediný představitel žánru zůstal v obecném povědomí zřejmě především díky tomu, že si jeho díla povšimnul německý básník Friedrich Schiller (1759–1805). Zmínil se o něm pochvalně v dopise Goethovi a využil Abrahamův traktát *Auf, auf, ihr Christen!* (1683) jako předlohu pro kapucínské kázání ve svém dramatu, trilogii o Valdštyňovi (1799).

Ačkoli můžeme souhrnně prohlásit, že katolická homiletická literatura v německé vědě již není tak úplně neznámá, zjišťuje ještě na počátku devadesátých let 20. století Urs Herzog, že katolická německy psaná kázání zatím nejsou probádána dostatečně: chybí podle něj sepsání přehledu dějin barokního kázání, jeho vývoje, proměn, chybí rovněž klasifikace a nárys dějin jednotlivých typů duchovních promluv (nedělní, sváteční kázání apod.). Herzog dále postrádá evidenci dostupných pramenů a zjištění stavu, co se dochovalo a jaké spisy a tisky podlely zkáze. Konečně s určitou naléhavostí upozorňuje na důležitost zpřístupňování barokních kázání v novodobých edicích. Řada postil, sbírek kázání i jednotlivě tištěných promluv je v současné době (2014/2015) k dispozici v digitální knihovně, četné tisky jsou snadno dostupné na internetu přes katalog Bavorské státní knihovny či webové stránky Mnichovského digitalizačního centra.³⁵

*

V českém prostředí snad netřeba připomínat pojem „doba temna“, který dlouho určoval pohled laické i odborné veřejnosti na dobu 17.–18. století, epochu

34 Werner Welzig: *Katalog gedruckter deutschsprachiger katholischer Predigtsammlungen*. Unter Mitwirkung von Franz M. Eybl et al., ed. Werner Welzig. 2 sv. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1984 a 1987; týž: *Lobrede. Katalog deutschsprachiger Heiligenpredigten in Einzeldrucken aus den Beständen der Stiftsbibliothek Klosterneuburg*. Auf Grund der Vorarbeiten von Maria Kastl, unter Mitwirkung von Heinrich Kabas und Roswitha Woytek, ed. Werner Welzig. Wien: Verlag der Österr. Akad. der Wiss., 1989; týž (ed.): *Predigten der Barockzeit. Texte und Kommentar*. Wien: Verlag der Österr. Akad. der Wiss., 1995; týž (ed.): *Barockpredigt und soziale Wirklichkeit*. Amsterdam: Rodopi, 1981 (= *Daphnis* 10); Franz M. Eybl: *Gebrauchsfunktion barocker Predigtliteratur*; týž: *Abraham a Santa Clara. Vom Prediger zum Schriftsteller*. Tübingen: Niemeyer, 1992; týž: *Strukturwandel kultureller Praxis. Beiträge zu einer kulturwissenschaftlichen Sicht des thesianischen Zeitalters*. Wien: WUV, 2002. (= *Jahrbuch der Österreichischen Gesellschaft zur Erforschung des achtzehnten Jahrhunderts* 17); Elfriede Moser-Rath: *Kleine Schriften zur populären Literatur des Barock*, edd. Ulrich Marzolph – Ingrid Tomkowiak. Göttingen: Schwartz, 1994; Urs Herzog: *Geistliche Wohlredenheit. Die katholische Barockpredigt*. München: Beck, 1991.

35 „Eine vertiefte, ausgewogene Geschichte der deutschen Barockpredigt – auch nur ihrer bedeutendsten Verfasser und der wichtigsten Genera (Sonn- und Festtags-, Heiligen- und Marienpredigt, die Ansprachen zu den großen weltlichen und kirchlichen Anlässen, Hochzeits- und Leichenpredigt u.s.f.) – bleibt einstweilen Desiderat. Noch ist vorläufig allzuviel an Verschollenem und Vergessenem zu heben, sind die überlieferten Bestände zu sichten, zu ordnen, und, dringend vor allem, in Nachdrucken wieder zugänglich zu machen.“ Herzog: *Geistliche Wohlredenheit*, s. 9. K dostupnosti pramenů: srov. katalog Bavorské státní knihovny v Mnichově (online: www.bsb-muenchen.de) a stránky Mnichovského digitalizačního centra (Münchener Digitalisierungszentrum – MDZ, Digitale Bibliothek; www.muenchener-digitalisierungszentrum.de).